

OMÓWIENIA

H.D. McCoy II, *American and International Aquaculture Law. A Comprehensive Legal Treatise and Handbook Covering Aquaculture Law, Business and Finance of Fishes, Shellfish and Aquatic Plants*, Supranational Publishing Company, Peterstown, 2000, ss. 476

W piśmiennictwie naukowym dotyczącym akwakultury przeważają prace inne niż prawnicze, obejmujące kompleks zagadnień biologicznych, technicznych, z zakresu genetyki i ochrony środowiska oraz nauk weterynaryjnych i ekonomicznych.

Prezentowana publikacja o profilu prawniczym zawiera treści i kształt edytorski o szczególnym znaczeniu poznawczym oraz praktycznym. W zamierzeniu jej autora jest ona ogólnym i edukacyjnym przewodnikiem po zagadnieniach współczesnej akwakultury.

Autor to wybitny ekspert, praktyk, reprezentujący przez wiele lat jako adwokat i rozjemca arbitrażowy przedsiębiorstwa oceaniczne i żeglugowe m.in. w sprawach ubezpieczeń i licencji, a także firmy działające w agrobiznesie, biotechnologii i akwakulturze. Henry D. McCoy II w latach 70. i na początku lat 80. uczestniczył w wielu negocjacjach dotyczących Konwencji NZ o prawie morza, przyjętej w 1982 r. w Montego Bay. W 1995 r. działał także jako oficjalny obserwator z ramienia The New York City Bar Association w negocjacjach służących przygotowaniu traktatu NZ o gatunkach stad ryb migrujących i daleko migrujących.

McCoy II we wstępie do recenzowanego dzieła trafnie zauważa, że wielodyscyplinarny charakter akwakultury sprawia pewne trudności w omawianiu i interpretowaniu zasad prawnych, bez odniesienia się do faktycznych realiów przemysłu akwakultury (s. 4). Organy zajmujące się legislacją, producenci w obszarze akwakultury, a także badacze naukowci niekiedy ignorują uwarunkowania prawnomiędzynarodowe i te szersze – biznesowe współczesnej akwakultury. Przełomienie wielu naturalnych akwenów w skali regionalnej i światowej skutkuje wieloma sporami i konfliktami międzynarodowymi. McCoy II uważa, że spory dotyczące akwakultury, w tym zwykle, rozstrzygane w trybie

arbitrażowym, i te odnoszące się do spraw handlowych, powinny być regulowane według wzorców stosowanych w międzynarodowych sporach prawnych dotyczących rybołówstwa. W dziedzinie akwakultury nauki przyrodnicze miały dotychczas przewagę nad naukami prawnymi, co było związane zwłaszcza z kwestią hodowli ryb transgenicznych. Nadal nierozwiązanych jest wiele problemów prawnych, dotyczących hodowli i obrotu handlowego organizmami zwierząt morskich genetycznie zmodyfikowanych. Kwestie sporne powstają na tle kompetencji (jurysdykcji) różnych organów państwowych zajmujących się akwakulturą, co się odnosi m.in. do spraw pomocy finansowej.

Książka McCoya II porusza wiele problemów, a zagadnienia prawne obejmują zarówno międzynarodowe prawo morza, jak i prawo handlowe oraz inne regulacje prawne USA. Autor przedstawił także regulacje Unii Europejskiej dotyczące akwakultury. Jest to niewątpliwie unikalne w skali światowej studium prawnicze, a jednocześnie podręcznik omawiający „prawo akwakultury”, zagadnienia handlu i finansów związanych z hodowlą ryb, skorupiaków i roślin wodnych.

Dzieło McCoya II zawiera bogaty ładunek treści faktograficznych i refleksji na temat omówionych w nim problemów oraz 19 aneksów trafnie wybranych materiałów źródłowych. Aneksy te (s. 316–457) wzbogacają wcześniej prezentowane analizy aktów prawnych zarówno prawa krajowego USA, jak i aktów prawnomiędzynarodowych oraz aktów WE/UE. Treść książki została przedstawiona w 20 rozdziałach, zawiera wstęp i dane o dorobku autora, oraz – oprócz wspomnianych aneksów (z własnym spisem treści) – bibliografię, wykaz przypadków (*Table of cases*) oraz indeks rzeczowy.

Treść poszczególnych 20 rozdziałów dotyczy kolejno:

- przeglądu (w zarysie) zagadnienia akwakultury jako przemysłu,
- przeglądu (w zarysie) prawa stanowego, federalnego i międzynarodowego dotyczącego fauny i flory (*Wildlife*), a także definicji prawnych akwakultury i określenia prawa własności w odniesieniu do zwierząt i roślin żyjących w środowisku wodnym,
- struktury podstawowych amerykańskich regulacji prawnych,
- zwięzłej prezentacji podstawowych ustaw federalnych USA,
- rozstrzygania sporów z zakresu akwakultury, z uwzględnieniem zwięzłego omówienia spraw, włącznie ze sprawami dotyczącymi handlu międzynarodowego i arbitrażu wraz z procedurą,
- strefy nadbrzeżnej i akwakultury,
- stanowiska doktryny *Public Trust* wobec akwakultury,
- podstawowych kwestii ochrony środowiska, zobowiązań prawnych w tym zakresie,
- wody i prawa wodnego,

- ustaw i innych regulacji odnoszących się do skorupiaków (małż),
- ptaków i innych drapieżników polujących na ryby i skorupiaki – z uwzględnieniem ustawy dotyczącej ptaków wędrownych,
- aktualności przesłań ustawy Lacey’a z 1900 r. dotyczącej flory i fauny,
- wysiłków zmierzających do zniesienia (zredukowania) ograniczeń prawnych w zakresie akwakultury oraz ustawy federalnej dotyczącej akwakultury i ogólnopaństwowej (federalnej) polityki w tym zakresie,
- zobowiązań międzynarodowych odnoszących się do akwakultury: w wyłącznej strefie ekonomicznej (EEZ), w Międzynarodowym Kodeksie dotyczącym Rozwoju Odpowiedzialnej Akwakultury oraz w *U.N. Fisheries Treaty*,
- ustawy o gatunkach zagrożonych (CITES),
- ustaw federalnych dotyczących żywności, leków i kosmetyków oraz tzw. ustaw związkowych,
- tzw. ustaw antytrustowych i handlowych, federalnych,
- ubezpieczenia stad ryb przed padnięciem oraz odpowiedzialnością hodowców,
- akwakultury i rynku giełdowego oraz ustaw zabezpieczających,
- źródeł niezbędnych do finansowania akwakultury.

Jak już wcześniej wspomniano, pewną osobliwością i – zaletą recenzowanego dzieła McCoya o akwakulturze jest liczący ponad 140 stron aneks. W nocie poprzedzającej autor i wydawca zastrzegają, że załączone w aneksie dokumenty służą do celów edukacyjnych i jako pewien przewodnik. Treść aneksu może ulegać zmianie, dotyczy to ustaw i innych regulacji prawnych, a także formularzy i procedur, które są rewidowane i zmieniane przez różne władze.

Lektura tych załączników dostarcza wielu istotnych poznawczo informacji i spostrzeżeń, głównie na temat stanu regulacji prawnych dotyczących akwakultury, koncepcji tych regulacji, odpowiednio wkomponowanych w obowiązujący w USA system prawa z zakresu ubezpieczeń, licencjonowania *know-how*, certyfikacji stanu jakości wód, prawa nadzoru sanitarnego i nadzoru weterynaryjnego przy wprowadzaniu do obrotu na rynek zwierząt pochodzących z akwakultury i produktów przeznaczonych do ich karmienia, reglamentowania listy leków dla zwierząt, planowania i zarządzania rozwojem akwakultury, umów o użytkowanie i dzierżawę, ochrony środowiska naturalnego, regulowania sporów związanych z ochroną konkurencji na rynku (tzw. spraw antytrustowych).

Zamieszczone w aneksie dokumenty¹ to przede wszystkim regulacje amerykańskie, bądź ich projekty, ukazujące znaczny stopień zinstytucjonalizowania różnych form nadzoru – głównie władz stanowych – nad akwakulturą, a także dość szeroko stosowaną ingerencję sanitarną, weterynaryjną i związaną z ochroną środowiska wodnego. Udział w sterowaniu rozwojem akwakultury w USA mają także regulacje prawne podejmowane w systemie ONZ, w tym zwłaszcza FAO i UNCED.

Według zamysłu autora, wyrażonego nie w podtytule dzieła, a dopiero w szczegółowym spisie treści, zawiera ono rozważania prawne i analizy.

W rozdziale pierwszym przedstawiono ogólny przegląd zagadnień dotyczących „przemysłu akwakultury” w trzech kolejnych podrozdziałach:

- A. Ogólny stan światowej i amerykańskiej akwakultury,
- B. Szybki rozwój przemysłu światowej akwakultury,
- C. Akwakultura w USA.

Autor zwraca tu szczególną uwagę na spory, a nawet konflikty zbrojne powstałe na tle rybołówstwa morskiego oraz relacjonuje przebieg pierwszych międzynarodowych negocjacji dotyczących *Proposed Code of Conduct*

¹ *List of Appendices* na s. 316 i 317 dzieła McCoy'a zawiera: 1) projekt proponowanego planu rozwoju akwakultury w USA z 18.11.1999 r. (s. 318–335), 2) dokument *U.S. Department of Commerce Aquaculture Policy*, datowany na 10.08.1999 r. (s. 336–337), 3) kopię propozycji dotyczących kwestii zarządzania (APHIS), tj. powołania służby inspekcji akwakultury (USDA) z 4.05.1999 r., 4) treść art. 9 Kodeksu FAO o odpowiedzialnym rybołówstwie z 1995 r. dotyczącego rozwoju akwakultury, 5) dokumenty dotyczące głównie zezwoleń; są to: procedury i typowe przewodniki stanów nadmorskich USA dotyczące certyfikacji stanu jakości wód i zarządzania strefami nadbrzeżnymi; wyciągi z dokumentów korpusu inżynieryjnego Armii USA, Departamentu Mississippi ds. Jakości Środowiska z 26.06.1995 r.; regulacje określone jako *40 C.F.R. (Sections Pertaining to Concentrated Aquatic Animal Facilities And Aquaculture Permits)* łącznie z kryteriami dotyczącymi ubezpieczenia pozwoleń na prowadzenie zakładów akwakultury, 6) zbiór przepisów Biura Regulacji Zasobów Morskich Stanu Florydy dotyczące dzierżawy (użytkowania) zakładów akwakultury (s. 367–375), 7) kopia wzoru porozumienia w sprawie transferu technologii w prywatnych zakładach akwakultury, tj. licencjonowania *know-how* (s. 376–384), 8) proponowany Kodeks Międzynarodowy dotyczący Zdrowia Zwierząt Morskich przygotowany przez *Organization of International Epizootics (OIE)*, opublikowany 25.02.2000 r. wraz z dwoma załącznikami dotyczącymi dezynfekcji ferm hodowlanych ryb i mięczaków (s. 385–395), 9) dwa dokumenty dotyczące implementacji Agendy 21 UNCED o odpowiedzialnym rybołówstwie wraz z wyciągami z rozdziałów 14, 17 i 18 oraz Deklaracją Rzymską o implementacji Kodeksu FAO o odpowiedzialnym Rybołówstwie przyjętą na Spotkaniu Ministerialnym w Sprawie Rybołówstwa z 10–11.03.1999 r. (s. 396–403), 10) kopia *Memorandum Johnson-Haes'a* z 1 lutego 1993 r. *of the Office of General Counsel of the National Oceanographic and Atmospheric Administration (NOAA)*, zatytułowanego *Regulation of Aquaculture in the EEZ* (s. 404–408), 11) *FDA-List of Approved New Animal Drugs for Aquaculture*, 12) *Sample Aquaculture Stock Mortality Insurance Policy*. *Source: Mariner Aquaculture Insurance Services*, 13) wyciągi z podrozdziału XI *the United States Merchant Marine Act of 1936* w wersji zmienionej, 14) *European Council Directives: R-1*, opatrzone komentarzem McCoy'a dyrektywy i rozporządzenia dotyczące Europejskiego Wspólnego Rynku Rybołówstwa i Akwakultury (s. 421–422); R-2, Dyrektywa Rady Europejskiej 98/45/EC z 24.06.1998 r. zmieniająca Dyrektywę 91/67/EEC dotyczącą *The Animal Health Conditions Governing the Placing on the Market of Aquaculture Animals and Products* (s. 423–425); R-3, Dyrektywa Rady Europejskiej 91/67/EC z 28.01.1991 r. dotycząca zagadnienia określonego w R-2 (s. 426–446), 15) *Memorandum Opinion-Settlement-Catfish Antitrust Litigation-In the United States District Court for the Northern District of Mississippi (Delta Division)*, podpisane 12.08.1996 r. (Case N.2:92cv73-D-0), s. 447–457.

for Responsible Fisheries and Aquaculture Development, które odbyły się w Cancun (Meksyk) w maju 1992 r., a następnie na „szczybie Ziemi” (UNCED) w Rio de Janeiro. Kodeks ten został formalnie przyjęty jako dokument FAO 31.10.1995 r. i opiera się na podstawowych zasadach prawa międzynarodowego utrwalonych w Konwencji NZ o prawie morza z 1982 r. (UNCLOS). Według McCoya II ten proponowany kodeks stwarza podstawy do rewizji i ewolucji międzynarodowego prawa zwyczajowego w odniesieniu do akwakultury. Może potencjalnie wywierać wpływ na rozwój prawa zwyczajowego w tej dziedzinie, o czym świadczy m.in. stanowisko *Department of Commerce USA* z 10.08.1999 r., aby proponowany kodeks dotyczący „odpowiedzialnej akwakultury” mógł być rozwijany i stosowany w USA na wodach federalnych do 2002 r.² Bardziej znaczące, chociaż pośrednio, jest to, że wiele państw zmierza do stosowania wiążących prawnie traktatów bądź konwencji dotyczących rybołówstwa (znanych jako *self executing* traktaty w prawie międzynarodowym) oraz do rzeczywistego wprowadzenia do praktyki odnośnych przepisów i konsekwentnego stosowania sankcji.

W rozdziale drugim, dotyczącym prawa środowiska naturalnego w aspekcie stanowym, federalnym i międzynarodowym, autor przedstawia definicje prawne akwakultury w odniesieniu do prawa własności obejmującego zwierzęta i rośliny hodowane w środowisku wodnym. W kwestii definicji akwakultury powołuje się na drugie wydanie słownika Webstera (1934), ustawę USA o akwakulturze oraz na stosowny dokument FAO z 1997 r.

W słowniku Webstera akwakulturę określono jako „uprawę morza, jeziora i rzeki dla uzyskania źródeł pokarmu w postaci ryb, ostryg, roślin morskich, *etc.*”

W ustawie USA z 1980 r. akwakulturę określono jako rozmnażanie i hodowanie gatunków wodnych w kontrolowanych bądź wydzielonych środowiskach, włącznie – ale nie tylko – z uprawą oceaniczną (z wyłączeniem prywatnych upraw oceanicznych łososia z Pacyfiku w celach zarobkowych w tych państwach, gdzie taka hodowla jest zabroniona przez prawo).

Znacznie obszerniejsza i bardziej precyzyjna jest definicja FAO. Akwakulturę określono w niej jako hodowanie organizmów wodnych, włącznie z rybami, mięczakami, skorupiakami i roślinami wodnymi. Prowadzenie hodowli zakłada różne rodzaje ingerencji w procesy hodowlane w celu zwiększenia produkcji poprzez stałe zwiększanie populacji, karmienie i ochronę przed drapieżnikami *etc.* Zakłada się, że hodowla określonych populacji jest objęta prawem własności indywidualnej bądź zbiorowej. W celach statystycznych okresy trwania hodowli określa się cyklicznie datami połowów (eksploatacji), niezależnie od posiadanych licencji³.

² Zob. U.S. *Department of Commerce Aquaculture Policy*, Approved August 10, 1999, [w:] McCoy II, *op. cit.*, s. 336–337.

³ Zob. *FAO technical guidelines for responsible fisheries* 5, 1997.

Chociaż przedstawione w pracy McCoya rozważania i analizy prawne odnoszące się do akwakultury dotyczą w większości prawa krajowego USA i realiów polityki tego państwa, kultywującego także dawne tradycje i sprawdzone rozwiązania w tej dziedzinie, występują w niej również godne uwagi odniesienia do regulacji prawnomiędzynarodowych i regionalnych europejskich (UE). Zagadnienia te są omawiane z perspektywy polityki USA m.in. w odniesieniu do Konwencji NZ o prawie morza z Montego Bay. Autor wskazuje też na potrzebę badań wielodyscyplinarnych akwakultury, ale – jak zauważa – granty prywatne na takie badania są w USA bardzo rzadko przyznawane.

McCoy II, analizując w rozdziale piątym zagadnienia regulowania sporów międzynarodowych związanych z akwakulturą wskazuje na procedury arbitrażowe oraz handlowe w ramach WTO. Przytacza dwa przykłady sporów, w tym dotyczący uwikłanej w działalność tzw. tamilskich tygrysów i zniszczonej fermy hodowli krewetek w Sri Lance (Ceylon), co było przedmiotem sporu między tym państwem a Asian Agricultural Production Comany Ltd. Spór ten został uregulowany w postępowaniu arbitrażowym według znanych i szeroko akceptowanych zasad UNCITRAL. WTO natomiast uczestniczyła w 1997 r. w pomyślnym dla USA uregulowaniu sporu o wprowadzeniu przez to państwo restrykcji połowowych w odniesieniu do krewetek w związku z potrzebą ochrony zagrożonych żółwi morskich. Spór toczył się między USA a Indiami, Pakistanem, Malezją i Tajlandią.

W rozdziale dziewiątym przedmiotem analizy jest m.in. wciąż rosnące znaczenie zmian w regulacji prawnej dotyczącej ochrony przed chorobami i wirusami małży hodowlanych, czym zajmuje się mająca siedzibę w Paryżu organizacja *Organization of International Epizootics* (OIE). Organizacja ta proponowała przyjęcie międzynarodowego kodeksu zdrowia wodnego (*International Aquatic Health Code*). W tej sprawie wypowiadała się także UE w dyrektywach i rozporządzeniach dotyczących akwakultury (np. Dyrektywa 98/45).

W rozdziale czternastym omówiono regulacje prawnomiędzynarodowe dotyczące uprawiania akwakultury w wyłącznej strefie ekonomicznej (EEZ), w tym przepisy UNCLOS (m.in. art. 60., w którym mowa jest o instalacjach i konstrukcjach oraz sztucznych wyspach, a więc i tych związanych z akwakulturą, w odniesieniu do których przewidziano prawo do tworzenia stref ochronnych wokół nich) z uwzględnieniem znaczenia norm prawa zwyczajowego. Autor wskazuje tu na pewną ewolucję w kierunku uznawania norm międzynarodowego prawa zwyczajowego, mających zastosowanie także w akwakulturze. Jest to także objawem nowych tendencji w prawie międzynarodowym. McCoy przedstawia główne postanowienia *Code of Responsible Fishing, Aquaculture and Shrimp Farming* wprowadzonego przez FAO i obowiązującego w USA do 2002 r. Godne uwagi są też przytoczone dyrektywy i rozporządzenia UE dotyczące monitorowania chorób i wirusów u ryb i w akwakulturze (Dyrektywa 98/45/98, App. R-2 i dalsze regulacje).

Książka McCoya dostarcza więc wielu bardzo użytecznych informacji na temat aspektów praktycznych zarządzania akwakulturą i problemów prawnych z tym związanych. Regulacje z tego zakresu dotyczą prawa administracyjnego – federalnego i stanowego USA, ale nawiązują także do standardów międzynarodowych. Autor zadbał o bardzo solidną dokumentację towarzyszącą niemal wszystkim wywodom, mającym niekiedy charakter instruktywny, sugerujący potrzebę określonych rozwiązań prawnych. Godne uwagi jest przy tym wielowątkowe, wyrażane także pośrednio, naświetlenie polityki państwa w dziedzinie akwakultury, traktowanej w USA jako znaczący sektor gospodarki zarówno w wymiarze ekonomicznym, jak i społecznym oraz cywilizacyjnym i kulturowym. Tak szeroko zakrojony system regulacji prawnych oraz *modus operandi* w zarządzaniu akwakulturą zarówno na gruncie europejskim, jak i w innych regionach nie jest jeszcze ukształtowany. Model amerykański jest niewątpliwie dość specyficzny, ale wnosi wiele wartości godnych szerszego upowszechnienia.

Wprawdzie omawiana książka ukazała się kilka lat temu, ale polska literatura nie wykazywała dotąd żadnego zainteresowania akwakulturą. Z tego powodu wydaje się, że warto ją przybliżyć polskiemu czytelnikowi.

Leonard Łukaszuk